

УДК: 338.439:633.1

Г.С. Тимофієва, к.е.н.,

доцент кафедри світового сільського господарства і ЗЕД

Миколаївський державний аграрний університет

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗЕРНА

У статті розкрито сутність світового ринку зерна та висвітлено тенденції його розвитку, визначено поняття конкурентна перевага, проведено оцінку конкурентних переваг аграрних підприємств Миколаївської області на світовому ринку зерна та запропоновано систему заходів щодо їх посилення.

Ключові слова: світовий ринок зерна, конкурентна перевага, SWOT-аналіз, SWOT- матриця, технологічне регулювання.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки конкуренція торкається практично всіх підприємств-товаровиробників тому аграрним підприємствам навряд чи можна розраховувати на те, що знайдеться ринок, вільний від конкурентної боротьби. Враховуючи це аграрним підприємствам необхідно проводити якісну оцінку своїх власних конкурентних переваг та розробляти комплекс заходів щодо їх посилення, результатом чого стане ефективне їх функціонування на конкретному світовому ринку.

Значні обсяги внутрішнього виробництва зерна разом з стійким високим рівнем попиту на нього на світовому ринку сприяють входженню українських аграрних підприємств до групи світових лідерів експортерів зернових, що в свою чергу змушує їх порівнювати свої можливості з можливостями конкурентів та шукати шляхи їх покращення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання присвячені визначенню суті та особливостей формування конкурентних переваг підприємства розглядаються у працях багатьох науковців, серед яких І.З. Должанський, Ю.І. Коробів, К.Р. Макконелл, Д.С. Міль, Ф. Найт, М. Портер, А. Сміт та ін. Проблеми та перспективи розвитку ринку зерна висвітлені в працях О.О. Голосова, І.В. Кабути, С.М. Кваші, О.В. Нікішиної та ін. Проте питання присвячені оцінці конкурентних переваг вітчизняних аграрних підприємств на світовому ринку зерна потребують більш детального доопрацювання. Саме це і було поштовхом до вибору теми даного дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у обґрунтуванні та якісній оцінці конкурентних переваг вітчизняних аграрних підприємств на світовому ринку зерна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий ринок зерна – це система економіко-правових відносин, які виникають між суб'єктами різних країн світу в процесі виробництва зерна, його зберігання, торгівлі та використання на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямків реалізації та визначення цін, а також міждержавного контролю за якістю, зберіганням та раціональним використанням зерна [1].

Ціни на світовому ринку зерна в 2012/13 МР невідмінно зростають, що відображає як прагнення покупців забезпечити свої потреби за мінімальними цінами, так і гру на зерновому ринку спекулятивних грошей. Також стимулом до подорожчання стало зниження врожаїв в низці країн - постачальників зерна на світовий ринок, в першу чергу, в США, Україні, Росії та країн ЄС. "Це стало основною причиною зростання вартості пшениці на світових ф'ючерсних ринках, і за червень-липень ціна пшениці з позначки \$230/т досягла рівня \$330/т.", - пояснює експерт аграрних ринків УКАБ Роман Сластьон [5].

Така ситуація дає можливість вітчизняним аграрним підприємствам покрити збитки отримані внаслідок холодної зими та весняної спеки навіть не зважаючи на зниження обсягів експорту.

В умовах зниження обсягів світового виробництва зерна та збільшення кількості населення світу для українських зерновиробників особливо актуальним питанням є оцінка конкурентних переваг на світовому ринку зерна. Конкурентні переваги є концентрованим проявом переваги над конкурентами в економічній, технічній, організаційній сферах діяльності підприємства, які можна виміряти економічними показниками. Конкурентні переваги – це результат низької собівартості, високої міри диференціації товарів, розумного сегментування ринку, впровадження нововведень, швидкого реагування на потреби ринку.

Прийнятні результати для прийняття рішень керівникам аграрних підприємств можливо отримати у результаті проведення SWOT- аналізу, метою якого є виявлення сильних і слабких сторін підприємства на конкретному ринку, а також можливостей і загроз, що впливають на нього із зовнішнього середовища.

Для підприємств зернового під комплексу Миколаївської області проведений аналіз виявив низку особливостей:

- аграрні підприємства Миколаївської області експортують зернові до 36 країн світу;
- найбільшими споживачами зернової продукції є Єгипет (18 % річного експорту зернових), Бангладеш (16 %), Саудівська Аравія (12 %) та Іспанія (10 %);
- основними видами зернової продукції, що експортується є пшениця, ячмінь та кукурудза.

Оцінку конкурентних переваг аграрних підприємств Миколаївської області на світовому ринку зерна за допомогою SWOT- аналізу представлено в таблиці 1.

Основними конкурентними перевагами аграрних підприємств Миколаївської області є сприятливі кліматичні умови для вирощування високоякісних зернових; наявність висококваліфікованих працівників здатних не лише виростити якісну продукцію а і ефективно реалізувати її на світовому ринку зерна; розгалужена система транспортного сполучення, особливо можливість перевезення продукції морським шляхом.

Найбільшою ж проблемною яка стоїть перед підприємствами є відсутність достатніх коштів, в тому числі і для науково-технічного забезпечення процесу виробництва зернової продукції.

Таблиця 1

SWOT- матриця для аграрних підприємств зернового підкомплексу Миколаївської області

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішні фактори	<ul style="list-style-type: none"> - сприятливі кліматичні умови, вигідне географічне положення; - наявність кваліфікованої робочої сили; - наявність розгалуженої системи транспортного сполучення. 	<ul style="list-style-type: none"> - значне зношення основних фондів, що використовуються у виробничому процесі; - неефективна система кредитного забезпечення аграрних підприємств; - недотримання технологічних норм землеробства; - низький рівень ефективності державної аграрної політики
Зовнішні фактори	Можливості	Загрози
	<ul style="list-style-type: none"> - збереження зайнятих позицій на світовому ринку зерна; - освоєння нових ринків збуту; - розробка та освоєння нових економічно вигідних технологій; - залучення інвестицій. 	<ul style="list-style-type: none"> - невідповідність світових стандартів якості зернової продукції вітчизняним; - конкуренція з боку закордонних зернотрейдерів; - залежність від посередницької ланки.

Виявленні конкурентні переваги аграрних підприємств на світовому ринку зерна, їх можливості та зовнішні загрози дозволяють розробити

комплекс заходів щодо подолання існуючих загроз та виявлення нових можливостей для зерновиробників Миколаївської області (таблиця 2).

Таблиця 2

Система заходів щодо подолання існуючих загроз та виявлення нових можливостей для зерновиробників Миколаївської області на світовому ринку зерна

Поле СіМ	Поле СіЗ
<ul style="list-style-type: none"> - створення ефективної системи розподілу зерна; - формування (підвищення) інвестиційної привабливості аграрних підприємств для іноземних інвесторів; - удосконалення логістичної системи; - розвиток ринку страхування сільськогосподарських ризиків. 	<ul style="list-style-type: none"> - налагодження прямої системи збуту продукції; - пошук нових та збереження старих зовнішньоторгових партнерів; - просування зернових культур на нові ринки.
Поле СЛіМ	Поле СЛіЗ
<ul style="list-style-type: none"> - прогнозування попиту на зернову продукцію в конкретному маркетинговому році; - залучення інвестицій на переобладнання та оснащення основними фондами; - використання новітніх технологій виробництва зерна. 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення якості зернових, які відповідають міжнародним стандартам; - оптимізація землеволодіння та землекористування; - оптимізація аграрної політики, використання інструментів спрямованих на підвищення конкурентних переваг вітчизняних підприємств на світовому ринку зерна.

*поле СіМ – підтримка та розвиток сильних сторін підприємства в напрямку реалізації можливостей зовнішнього оточення;

поле СіЗ – використання сильних сторін підприємства з метою усунення загроз;

поле СЛіМ – подолання слабкостей підприємства за рахунок можливостей, що їх надає зовнішнє середовище;

поле СЛіЗ – поєднуються загрози середовища зі слабкістю підприємства.

З метою подолання недоліків ланцюгових відносин “виробництво-збут” зерна доцільно сприяти скороченню довжини каналу розподілу, тобто зменшувати кількість посередників на користь прямого маркетингу. Для виробника залучення посередників означає втрату контролю над певними

функціями збуту, тому що фірма доручає стороннім організаціям завдання, які могли б виконувати її власні служби маркетингу й продажів. Таким чином, з погляду підприємства рішення про канали розподілу відносяться до розряду принципово важливих. Структура каналу розподілу повинна відповідати стратегії підприємства, а також потребам цільового сегмента. Це дозволить в традиційній системі розподілу оптимізувати ціни через зменшення посередницьких надбавок, узгоджувати вузькі міста і суперечності між виробниками й споживачами в умовах безпосереднього контакту, зберегти контроль над продажем зерна та продукції його переробки безпосередньо товаровиробником.

По-друге, необхідно підвищити якість зернових задля забезпечення найвищих показників міжнародних стандартів, що дасть змогу забезпечити конкурентоспроможність на зовнішньому ринку зерна і зменшити частку експорту фуражного. На формування якісного врожаю впливають погодно-кліматичні умови, зона вирощування, агротехніка і зберігання врожаю. Дрібний господар не може забезпечити якісне зберігання через відсутність специфічних потужностей. Тому зерно, що потрапляє на ринок у другій половині маркетингового сезону, має суттєво нижчу якість. Відтак як Україні в цілому, так і в Миколаївській області необхідно забезпечити достатню кількість відповідно оснащених складських приміщень, а також спеціальну базу даних з наявності та обліку зерна однорідної якості.

З метою нарощування обсягів виробництва зерна та забезпечення прийняттого рівня рентабельності зерновиробництва в Миколаївській області необхідно оптимізувати землекористування, структуру посівів та використовувати кращі попередники для підвищення ефективності зерновиробництва, забезпечити збереження та покращення земельних ресурсів.

Аграрна політика країни повинна бути в першу чергу прозорою та прогнозованою. Крім того необхідно удосконалити систему технологічного регулювання (розробити та затвердити державну програму розвитку

сільськогосподарського машинобудування, ввести диференційований податок на імпортну техніку, підтримувати розвиток лізингу), стимулювати розвиток інвестиційної діяльності в сільському господарстві (використовувати податкові стимули, фінансові та адміністративні методи стимулювання, створити сприятливий інвестиційний клімат), підвищити ефективність діяльності страхових організацій в сільському господарстві (надавати аграрні страхові субсидії, знизити ставки страхових кредитів, скоротити витрати на проведення різного роду експертиз, звільнити від оподаткування премій отриманих від страхування сільськогосподарських ризиків).

Висновки. Отже, аграрні підприємства України, зокрема, і Миколаївської області мають достатній рівень конкурентних переваг на світовому ринку зерна, що дозволяє їм посідати провідні місця серед світових експортерів зерна. Проте, існує ряд проблем подолати які можливо лише розробивши та впровадивши систему заходів щодо подолання існуючих загроз та виявлення нових можливостей для вітчизняних зерновиробників на світовому ринку зерна, поєднавши при цьому ефективний менеджмент підприємств та якісну державну підтримку.

Література

1. Булюк О.В. Експортна політика в активізації розвитку зернового ринку південних областей України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / О.В. Булюк – Львівська комерційна академія. – Миколаїв, 2008. – 20 с. – укр.
2. Голосов О.О. Управління конкурентоспроможністю зернового комплексу України на світовому ринку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / О.О. Голосов - Ін-т міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка. — К., 2006. — 20 с. — укр.
3. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник / І.З. Должанський, Загорна Т.О. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.

4. Нікішина О.В. Механізм підвищення конкурентоспроможності українського зерна на внутрішньому та зовнішньому ринках / О.В. Нікішина / Труды Одесского политехнического университета, 2007 - № 2(28)

5. Електронний ресурс: <http://www.zernoua.info/index.php?news2=4346>

Аннотация. В статье раскрыта сущность мирового рынка зерна и освещены тенденции его развития, определено понятие конкурента преимущество, проведена оценка конкурентных преимуществ аграрных предприятий Николаевской области на мировом рынке зерна и предложена система мер по их усилению.

Ключевые слова: мировой рынок зерна, конкурентное преимущество, SWOT-анализ, SWOT-матрица, технологическое регулирование.

Abstract. The article reveals the essence of the world grain market and highlights its trends, identify competitor advantage, assessment of competitive advantages of agricultural enterprises in the world grain market and proposed a system of measures to strengthen them.

Keywords: world grain market, competitive advantage, SWOT-analysis, SWOT-matrix technology regulation.